

КИРПЕНКО Т.М.

кандидат психологічних наук, молодший науковий співробітник лабораторії екологічної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ

АНАЛІЗ ЗВ'ЯЗКУ САМОКОНТРОЛЮ, ВОЛЬОВОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ТА ЕКОЛОГІЧНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

В статті вивчалися напрямки досліджень з проблеми вольової регуляції екологічно-орієнтованої життєдіяльності особистості. Описані окремі характеристики проявів волі.

Теоретично окреслено значення та функції вольової регуляції, як основи поведінкового та соціального самоконтролю в процесі психічної регуляції життєдіяльності особистості. Констатується, що в життєдіяльності особистості визначальними є її внутрішні вольові зусилля. Окреслено значення вольової регуляції, як основи поведінкового та соціального самоконтролю в еколого-орієнтованій життєдіяльності людини.

Встановлено, що вибір індивідуальної моделі поведінки, в тому числі екологічно-орієнтованої, впливає внутрішня позиція особистості, відповідальність, активність і усвідомленість діяльності, розуміння людиною свого місця в світі, своєї глибокої взаємозв'язку з навколишнім середовищем.

Визначено актуальність досліджуваної проблеми та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Ключові слова: *особистість, воля, самоконтроль, мотивація, вольова регуляція, життєдіяльність, екологічна свідомість.*

Постановка проблеми.

Сьогодні з усією очевидністю стоять проблеми екологізації свідомості людей, формування екологічної культури і становлення екологічно-орієнтованої життєдіяльності особистості. В цілому екологічна спрямованість особистості характеризує рівень ціннісної орієнтації особистості і перегукується з аспектами екологічного відношення людини. Екологічно-орієнтоване ставлення особистості послідовно пов'язане з про-екологічною поведінкою (Buttel 1987 ; Kaiser et al., 1999 ; Dunlap et al., 2000) [6]. Екологічне ставлення є посередником у зв'язку між впливом на навколишнє середовище та екологічно-орієнтованою поведінкою (Whitmarsh 2008) [14]. Проте емпіричні дослідження, які перевіряють взаємозв'язок між впливом шкоди навколишньому середовищу, екологічним наслідкам та поведінці, є досі обмеженими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Багатівікова історія розвитку поняття «воля» свідчить про глибокий взаємозв'язок проблеми волі з такими питаннями, як онтологічний і гносеологічний статус особистості, межі індивідуальної свободи та відпо-

відальності людини, з позитивним і негативним змістом й значенням волі, свободи, свободи волі. Дослідження регуляторних систем особистості належать до числа найбільш актуальних і перспективних напрямків сучасної психології. Аналіз досліджень у вітчизняній і зарубіжній психології, що стосуються психології волі, становлення суб'єктності та регуляції особистості (К. Абульханова–Славська [3], А. Бандура[4], Л. Божович [2], В. Іванніков [3], Б. Зіммерман [4], В. Котирло [3], Т. Шульга [3]) показує, що вивчаються окремі характеристики проявів волі, вольової регуляції, вольових якостей або вольових стратегій особистості в окремі вікові періоди розвитку.

Дослідники намагалися виявити риси особистості, пов'язані з високими екологічними проблемами, екологічною свідомістю та екологічно-орієнтованою поведінкою. Було виявлено, що сумлінність, екстраверсія, відкритість до досвіду та узгодженість вимірів п'ятифакторної моделі особистості були пов'язані з екологічними відносинами (McCrae & Allik, 2002; McCrae & John, 1992) [13]. В іншому дослідженні було встановлено, що проекологічна поведінка була позитивно пов'язана з невротизмом, тоді як не екологічна була позитивно пов'язана з психотизмом (Wiseman & Vogner, 2003) [14].

Провідними в ієрархії цінностей, що обумовлюють екологічно-орієнтовану поведінку, є: природа як джерело здоров'я, знань, емоційного підйому і настрою, прагматичні цінності. Якщо співвідносити ці показники з компонентами екологічної спрямованості особистості, то виявиться збіг цінностей з гностичним, практичним, емоційно-естетичним і альтруїстичним компонентами екологічної спрямованості, що релевантно компонентам екологічної свідомості. Ю.М. Швалб [9] запропонував поняття екологічної взаємодії, як такої, що створює двосторонні умови для розвитку всіх значущих компонентів системи. Найбільш високий рівень взаємодії той, коли створюються умови для особистісного і професійного розвитку.

Екологічна свідомість – рівень детермінованого психічного відтворення природного і штучного середовища, свого внутрішнього світу, саморефлексія місця і ролі людини у біологічному, фізичному та хімічному світі, а також саморегулювання та наповнення цього відтворення екологічним змістом. Екологічній свідомості притаманні всі ознаки усвідомленої діяльності людини. До неї належать цінності, сенси, домінуючі установки, соціальні стереотипи, персональні бажання і прагнення.

До психологічних змінних, що впливають на екологічні установки, Мілфонт (2007) [6] зробив огляд усіх змінних і прийшов до висновку, що

особистості з внутрішнім контролем локусів, які, як правило, ведуть себе соціально бажаним чином, а також добросовісними та орієнтованими на майбутнє, а ті які володіють цінними ознаками трансцендентності, більш схильні виражати про екологічні установки. Також деякі з зарубіжних досліджень дійшли висновку, що внутрішній локус контролю, а не зовнішній локус контролю, пов'язаний з оточенням та навколишнім середовищем (Hines, Hungerford, & Tomera, 1987; Pettus & Giles, 1987) [6].

Важливим напрямком еколого-психологічних досліджень є визначення закономірностей та особливостей психологічних аспектів екологічно-орієнтованої життєдіяльності, прогнозування процесів життєдіяльності в кризових (екстремальних) умовах, адаптація особистості тощо. Екологічно-орієнтована життєдіяльність відображає реальні соціально-психологічні явища та процеси особистості як суб'єкта у повсякденному житті.

Поняття «життєдіяльність» людини згідно словнику - це спосіб її існування, та нормальна буденна діяльність і відпочинок. Життєдіяльність протікає у постійному контакті із середовищем. Тобто, це різноманітні форми активності (діяльність, вчинки, спілкування, окремі дії) особистості як суб'єкта. Це поняття включає соціальні, економічні, політичні, соціально-психологічні, екологічні, етнічні аспекти життєдіяльності особистості [3].

В дослідженнях, присвячених різним аспектам життєдіяльності особистості, що перебуває в різноманітних екологічних умовах, це поняття дає можливість більш повно відобразити реальні соціально-психологічні процеси та явища людини, як суб'єкта життя. Важливим аспектом вивчення життєдіяльності людини в психології виступає питання адаптації особистості до тих чи інших мінливих умов навколишнього середовища [4].

Суб'єктом життєдіяльності виступає особистість, якісною характеристикою якої є здатність контролювати свою активність, що дає можливість управляти своїми психічними процесами і станами, своєю життєдіяльністю загалом. Було виявлено, що воля має сильний вплив на всю життєдіяльність людини. Вона визначає характер переживання людиною власних дій, визначає, яким чином ми сприймаємо навколишній світ, спрямовує вибір діяльності людини. Саме особистість приймає рішення про дії. Однак необхідними умовами для здійснення такого роду дії стають також усвідомлення ситуації в цілому, зміна значень для себе різних факторів і здатність діяти відповідно до цих значень [4].

Таким чином, вольові процеси знаходяться на стику когнітивних і мотиваційних процесів і мають відношення до саморегуляції поведінки.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження з повним

обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

В рамках ресурсного підходу воля ототожнюється з самоконтролем і саморегуляцією. Воля розглядається як особлива здатність контролювати і регулювати власну поведінку. Особливо підкреслюється адаптивна значимість самоконтролю, що дозволяє людині виконувати складні соціальні завдання. Оскільки контроль і регуляція є складними процесами, їх здійснення викликає витрати внутрішніх енергетичних ресурсів.

У своїх пізніх роботах Р. Баумейстер [6] і його колеги пропонують розмежовувати поняття самоконтролю та саморегуляції за наступним принципом. Самоконтроль передбачає здатність до зміни своєї поведінки відповідно до стандартів з ідеалами і правилами. Саморегуляція ж являє собою гомеостатичний процес (наприклад, підтримання температури тіла) [Baumeister et al., 2007]. Проте поняття сили волі (willpower), самоконтролю та саморегуляції чітко не розмежовуються, а їхні психологічні механізми не розкриваються [6].

Вольова регуляція діяльності має місце лише тоді, коли людина сама свідомо оцінює цілі життєдіяльності як особистісно значущі. В процесі освоєння різних видів діяльності у людини складається стійкий спосіб організації вольових дій, який проявляється як у формі окремих вольових якостей особистості, так і в формі індивідуального стилю вольової регуляції, який передбачає певне співвідношення вольових якостей. На відміну від інших індивідуальних особливостей особистості вольові якості проявляються виключно в особистісно значущих ситуаціях. В різних дослідженнях воля трактується як універсальна суб'єктна характеристика, як необхідна умова реалізації життєдіяльності особистості.

Вольові якості особистості розглядаються як сплав вродженого і набутого, як фенотипична характеристика наявних можливостей людини. У вольових якостях поєднуються моральні компоненти волі, які формуються в процесі виховання, і генетичні, тісно пов'язані з типологічними особливостями нервової системи.

Проведений теоретико-методологічний аналіз дослідження показав, що практично не вивченим є вплив вольових якостей особистості на екологічно-орієнтовану поведінку. Так, введення поведінкового контролю, що сприймається (РВС) передбачалося для того, щоб передбачити поведінку, яка знаходиться під контролем волі (Armitage and Conner, 2001) [12]. В основі цієї теорії лежить концепція «Контрольних переконань», яка, пов'язана з ідеями самоефективності, що відображає переконання людини про наявність факторів, які можуть полегшити або ускладнити виконання поведін-

нки (Ajzen, 2001) [13]. Таким чином, на поведінку людини впливає впевненість в їх здатності виконувати його. Крім того, контрольні переконання можуть бути наслідком минулого досвіду і впливів досвіду важливих інших тощо.

В останні роки значно активізуються експериментальні дослідження різних сторін екологічної свідомості. Так, Т. В. Іванова [6] вивчала екологічні цінності в суспільній свідомості і виявила цікавий факт: ексцентрична спрямованість свідомості більш характерна для молодих людей - 17-19-річних, для яких природа має самостійну цінність незалежно від її можливого використання. Сприйняття ж природи дорослими певною мірою раціоналізуються.

До аналогічних результатів прийшла І. В. Кряж [6], яка провела психосемантичне дослідження звичайних екологічних уявлень в структурі свідомості. Отримані Т.В.Івановою й І. В. Кряж дані, а також цілий ряд інших досліджень свідчать про те, що як на рівні громадської, так і індивідуальної свідомості переважають антропоцентристські установки [4].

Для діагностики індивідуальних особливостей вольової регуляції, самоконтролю та екологічної орієнтації поведінки респондентів нами використовувалися методики: методика по визначенню сили волі в розробці Р. С. Немова, УСК (рівень суб'єктивного контролю), Тест-опитувальник А.В. Зверькова І Є.В. Ейдмана «Дослідження вольової саморегуляції» методика «Альтернатива», Вербальна асоціативна методика «ЕЗОП», Опитувальник «Натурафіл» (С. Д. Дерябо, В. А. Ясвін), Методика діагностики суб'єктивного ставлення до природи «Домінанта», анкетування [6].

УСК (рівень суб'єктивного контролю). Методика є модифікованим варіантом опитувальника американського психолога Дж. Роттера. За його допомогою можна оцінити рівень суб'єктивного контролю над різноманітними ситуаціями, іншими словами, визначити ступінь відповідальності людини за свої вчинки і своє життя.

Тест-опитувальник А.В. Зверькова І Є.В. Ейдмана «Дослідження вольової саморегуляції» може використовуватися як індивідуально, так і в групі. Рівень розвитку вольової саморегуляції може бути охарактеризований в цілому і окремо по таким властивостям характеру як наполегливість і самовладання. Рівні вольової саморегуляції визначаються в зіставленні з середніми значень кожної зі шкал.

Методика «Альтернатива», розроблена В.А. Ясвіним, спрямована на діагностику провідного типу мотивації взаємодії з природними об'єктами: естетичного, когнітивного, практичного та прагматичного.

Вербальна асоціативна методика «ЕЗОП» розроблена В.А. Ясвіним, С.Д. Дерябо, призначена для дослідження типу домінуючої установки щодо природи. Умовно можна виділити чотири типи таких установок: особистість, що сприймає природу як об'єкт краси («естетична установка»), як об'єкт вивчення, знань («когнітивна»), як об'єкт охорони («етична») і як об'єкт користі («прагматична»). «Езоп» - це «емоції», «знання», «охорона», «користь» (польза) - такі робочі назви типів установок використовувалися за часів створення методики.

Опитувальник «Натурафіл» (С. Д. Дерябо, В. А. Ясвін) призначений для діагностики рівня розвитку інтенсивності суб'єктивного ставлення до природи непрагматичної модальності та його структури.

Методика діагностики суб'єктивного ставлення до природи «Домінанта» базується на класифікації відносин особистості, розробленої А.Ф. Лазурським і С.Л. Франком. Випробуваному пропонується вибрати три «найбільш важливих» і три «найменш важливих» для нього поняття із запропонованого списку в емоційному, когнітивному та практичному плані.

В опитуванні взяли участь 125 осіб (учні старших класів, студенти Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»). Провівши підрахунки ми виявили, що у більшості опитаних переважає естетичний тип мотивації взаємодії з природними об'єктами - 45, 2%, при цьому характер і воля людини вважаються досить твердими, а вчинки в основному реалістичними і зваженими. У них виявлено середній рівень загальної інтернальності і суб'єктивного контролю над будь-якими значущими ситуаціями. на другому місці стоїть когнітивний тип мотивації - 30%, далі практичний - 14, 5% і на останньому місці знаходиться прагматичний тип мотивації - 10, 3 %.

Також ми виявили ряд гендерних відмінностей вольової регуляції. Чоловіки, порівняно з жінками, більш схильні до емоційного та соціального самоконтролю. Рівень вольових самооцінок у чоловіків і жінок знаходиться приблизно на одному рівні, але спостерігаються значні розбіжності по окремим якостям: у чоловіків більш виражені завзятість, енергійність, сміливість, організованість, рішучість, а у жінок - самостійність, дисциплінованість, обов'язковість. За показниками опитування «Шкала контролю за дією» значущих відмінностей виявлено не було.

Виявлений позитивний кореляційний зв'язок між «впевненістю» та «відповідальністю», «цілеспрямованістю» та показниками поведінкового самоконтролю, що можна віднести до мотиваційно-вольової регуляції. Якості «сміливість» та осмисленість життя пов'язані з терплячістю, самос-

тійністю (емоційно-вольовими якостями). Вони вважають себе врівноваженими, спокійними, самостійними.

Активна чи пасивна форма екологічної поведінки зумовлюється направленістю свідомості. Пасивній формі властиві низька емоційність, відсутність самостійності, низький самоконтроль. Важливим фактором, що впливає на екологічну поведінку можна вважати самоконтроль. Він включає когнітивну складову – інтерпретація наявної ситуації, можливих наслідків дій чи бездіяльності.

Високий рівень вольової саморегуляції характерний для осіб емоційно зрілих, активних, незалежних, самостійних. Їх відрізняє спокій, впевненість в собі, стійкість намірів, реалістичність поглядів, розвинене почуття власної гідності. Як правило, вони добре рефлексують особисті мотиви, планомірно реалізують виниклі наміри, вміють розподіляти зусилля і здатні контролювати свої вчинки, мають виражену соціально-позитивну спрямованість.

Висновки. Вольова регуляція діяльності має місце лише тоді, коли людина сама свідомо оцінює стоять перед ним цілі як особистісно значущі. В процесі освоєння різних видів діяльності у людини складається стійкий спосіб організації вольових дій, який проявляється як у формі окремих вольових якостей особистості, так і в формі індивідуального стилю вольової регуляції, який передбачає певне співвідношення вольових якостей. На відміну від інших індивідуальних особливостей особистості вольові якості проявляються виключно в особистісно значущих ситуаціях.

Важливо підкреслити, що думка про особисту відповідальність і особисту свободу вибору гальмує імпульсивні дії під впливом миттєвої обстановки, що склалася, дає вираш у часі для оцінки можливих наслідків цієї дії і тим самим веде до посилення чільної потреби, яка виявляється здатною протистояти ситуативній домінанті страху. Таким чином, не свідомість сама по собі і не воля сама по собі визначають той чи інший вчинок, а їхня здатність підсилити або послабити ту або іншу з конкуруючих потреб. Отже, вольові якості не мають вирішального значення в тому, що люди роблять або будуть робити, але мають визначальний вплив на те, як будуть робити; яким способом вони планують свою життєдіяльність і яким чином здійснюють свої плани.

Проявляючись у діяльності, воля забезпечує подолання труднощів на шляху досягнення мети. При цьому вона виконує як функцію спонукання людської активності, так і функцію її стримування, якщо це необхідно на будь-якому етапі вирішення проблеми. Воля допомагає суб'єкту відобра-

жати реальність на рівні свідомості та керувати власною активністю, опосередковуючи зв'язок між суб'єктом та середовищем.

Екологічна відповідальність пов'язана з такими якостями особистості, як самоконтроль, вміння передбачати найближчі і віддалені наслідки своїх дій в природному середовищі, критичне ставлення до себе та інших. Дотримання моральних вимог, пов'язаних зі ставленням до природи, передбачає розвинену переконаність, а не страх за можливе покарання і засудження з боку оточуючих. Таким чином вибір індивідуальної моделі поведінки, в тому числі екологічно-орієнтованої, впливає внутрішня позиція особистості, відповідальність, активність і усвідомленість діяльності, розуміння людиною свого місця в світі, своєї глибокої взаємозв'язку з навколишнім середовищем. Але усвідомлення людиною єдності з природою може виникнути тільки завдяки відповідному екологічному вихованню, основне завдання якого - формування відповідного суб'єктивного ставлення до світу природи і, в тому числі, до тварин як природних об'єктів.

Отже, окреслено значення вольової регуляції, як основи поведінкового та соціального самоконтролю в еколого-орієнтованій життєдіяльності людини. Визначено, що в процесі діяльності формується індивідуальний стиль прояву вольової регуляції особистості, який визначає успішність, результативність, якість її діяльності. Вольовий компонент екологічно-орієнтованої поведінки формується за допомогою оцінювання, осмислення засвоєного матеріалу на основі емоційних, практичних, естетичних, наукових, екзистенціальних, моральних критеріїв, що здійснюється при проведенні спостережень, виконанні оціночних завдань, прийнятті рішень. Для його розвитку можна рекомендувати рефлексивні методи навчання, що сприятиме самостійності та принциповості екологічних цінностей.

Сьогодні з усією очевидністю стоять проблеми екологізації свідомості людей, формування екологічної культури і становлення екологічно-орієнтованої особистості. Для цього необхідно враховувати особливості екологічно-орієнтованої життєдіяльності особистості, які полягають в тому, що вона спрямована: на формування пізнавальних, практичних та творчих умінь екологічного характеру; розвиток вольових якостей особистості і сприйняття ними позитивного впливу природи, прагнення до її пізнання в єдності з морально-естетичними переживаннями.

Уже в дошкільному віці повинні поступово формуватися моральний і вольовий аспекти поведінки. Виховний напрямок має навчити бути особистостями, здатними орієнтуватися і активно впливати на навколишній світ, нести відповідальність за свої вчинки, бути допитливими і самостійними, що поважають оточуючий нас світ, усвідомлюють особисту роль в нашому суспільстві.

Це передбачає: зміну спрямованості свідомості людей з антропоцентричного на екоорієнтоване, з більш адекватним відображенням стану зовнішнього середовища в ціннісних установках, потребах і діяльності людей; вироблення моделей екологічно доцільної поведінки; системне оздоров-

лення способу життя; формування психологічної стійкості особистості до несприятливих впливів зовнішнього середовища; профілактику і подолання психологічних порушень свідомості і особистості.

Список використаних джерел

1. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: Избранные психологические труды / Под ред. Д. И. Фельдштейна. 3-е изд. – М. : Московский психол.-соц. инст., Воронеж : НПО «МОДЭК», 2001. – С. 18—56.
2. Боришевский М. И. Развитие саморегуляции поведения школьников. Автореф. дисс. доктора психол. наук. – М. : АСТ, 1990. – 40 с.
3. Вернік О.Л. Життєдіяльність як проблема екологічної психології // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – Том VII. Екологічна психологія. – Випуск 36. – С. 93-102.
4. Еколого-психологічні чинники якості життя в умовах розвитку сучасного суспільства : Колективна монографія / за наук. ред. Ю. М. Швалба. – Кіровоград : «Імекс-ЛТД», 2013. – 208 с.
5. Ильин Е. П. Психология воли / Ильин Е. П. – СПб. : Питер, 2000. – С. 17–195.
6. Кирпенко Т. М. Сучасний стан та перспективи вивчення волевої регуляції особистості у психологічних дослідженнях / Т.М. Кирпенко // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – Том VII. Екологічна психологія. – Випуск 44. – С. 92-101.
7. Леонтьев А. Н. Воля / А. Н. Леонтьев // Вестник Московского университета. – Сер. 14, Психология. – 1993. – № 2. – С. 3– 14.
8. Селиванов В. И. Основные подходы к психологическому исследованию волевой активности личности / В. И. Селиванов // Экспериментальные исследования волевой активности. – Рязань, 1986. – 138 с.
9. Швалб Ю. М. Возвращение к забытой теме: проблема воли в психологии / Ю. М. Швалб // зб. наук. пр. Актуальні проблеми психології. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – Том VII. Екологічна психологія. – Вип. 37. – С. 186–199.
10. Boekaerts, M. & Corno, L. Self-regulation in the classroom: A perspective on assessment and intervention. *Applied Psychology: An International Review*, 54(2), 199-231, 2005
11. Corno, L. Volitional aspects of self-regulated learning. In B. J. Zimmerman & D. H. Schunk (Eds.), *Self-regulated learning and academic achievement*. - London: Lawrence Erlbaum. – 2001. - pp. 191-225.
12. Kielhofner, G. "Volition". in Gary Kielhofner. *Model of Human Occupation: Theory and application* (4th edition ed.). Baltimore: Lippencott Williams & Wilkins. pp. 33–50.
13. Kuhl J., Beckmann J. Historical perspectives in the study of action control // *Action control: From cognition to behavior* / Ed. by J. Kuhl, J. Beckmann. Berlin. N.Y. – 1985. – P.178–185.
14. Silva M. N., Markland D. A., Minderico C. S., Vieira P.N., Castro M.M., Coutinho S.S., Santos T.C., Matos M.G., Sardinha L.B., Teixeira P.J. A randomized controlled trial to evaluate self-determination theory for exercise adherence and weight control: Rationale and intervention description // *BMC Public Health*. – 2008. – Vol. 8. – P. 234–247.

Транслітераційний переклад списку використаних джерел

1. Bozhovich L. I. Problemy formirovaniya lichnosti: Izbrannyye psichologicheskie trudy / Pod red. D. I. Feldshteyna. 3-e izd. – M. : Moskovskiy psihol-sots. ins-t, Voronezh : NPO «MODEK», 2001. – S. 18—56.
2. Borishevskiy M. I. Razvitiye samoregulyatsii povedeniya shkolnikov. Avtoref. diss. doktora psihol. nauk. – M. : AST, 1990. – 40 s.
3. Vernik O.L. Zhittyediyalnist yak problema ekologichnoyi psihologiyi // Aktualni problemi psihologiyi: Zbirnik naukovih prac Institutu psihologiyi imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrayini. – Zhitomir: ZhDU im. I. Franka, 2014. – Tom VII. Ekologichna psihologiya. – Vipusk 36. – S. 93-102.
4. Ekologo-psihologichni chinniki yakosti zhittya v umovah rozvitku suchasnogo suspilstva : Kolektivna monografiya / za nauk. red. Yu. M. Shvalba. – Kirovograd : «Imeks-LTD», 2013. – 208 s.
5. Ilin E. P. Psihologiya voli / Ilin E. P. – SPb. : Piter, 2000. – S. 17–195.
6. Kyrpenko T. M. Suchasnij stan ta perspektivi vivchennya volovoyi regulyaciyi osobistosti u psihologichnih doslidzhennyah / T.M. Kyrpenko // Aktualni problemi psihologiyi: Zbirnik naukovih prac Institutu psihologiyi imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrayini. – Zhitomir: ZhDU im. I. Franka, 2017. – Tom VII. Ekologichna psihologiya. – Vipusk 44. – S. 92-101.
7. Leontev A. N. Volya / A. N. Leontev // Vestnik Moskovskogo universiteta. – Ser. 14, Psihologiya. – 1993. – № 2. – S. 3– 14.
8. Selivanov V. I. Osnovnye podhody k psichologicheskomu issledovaniyu volevoj aktivnosti lichnosti / V. I. Selivanov // Eksperimentalnye issledovaniya volevoj aktivnosti. – Ryazan, 1986. – 138 s.
9. Shvalb Yu. M. Vozvrashenie k zabytoj teme: problema voli v psihologii / Yu. M. Shvalb // zb. nauk. pr. Aktualni problemi psihologiyi. – Zhitomir : Vid-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. – Tom VII. Ekologichna psihologiya. – Vip. 37. – S. 186–199.
10. Boekaerts, M. & Corno, L. Self-regulation in the classroom: A perspective on assessment and intervention. *Applied Psychology: An International Review*, 54(2), 199-231, 2005
11. Corno, L. Volitional aspects of self-regulated learning. In B. J. Zimmerman & D. H. Schunk (Eds.), *Self-regulated learning and academic achievement*. - London: Lawrence Erlbaum. – 2001. - pp. 191-225.
12. Kielhofner, G. "Volition". In Gary Kielhofner. *Model of Human Occupation: Theory and application* (4th edition ed.). Baltimore: Lippencott Williams & Wilkins. pp. 33–50.
13. Kuhl J., Beckmann J. Historical perspectives in the study of action control // *Action control: From cognition to behavior* / Ed. by J. Kuhl, J. Beckmann. Berlin. N.Y. – 1985. – P.178–185.
14. Silva M. N., Markland D. A., Minderico C. S., Vieira P.N., Castro M.M., Coutinho S.S., Santos T.C., Matos M.G., Sardinha L.B., Teixeira P.J. A randomized controlled trial to evaluate self-determination theory for exercise adherence and weight control: Rationale and intervention description // *BMC Public Health*. – 2008. – Vol. 8. – P. 234–247.

Кирпенко Т.М. Анализ связи самоконтроля, волевой регуляции и экологически ориентированной жизнедеятельности

В статье изучались направления исследований по проблеме волевой регуляции экологически ориентированной жизнедеятельности личности. Описаны отдельные характеристики проявлений воли.

Теоретически обозначены значения и функции волевой регуляции, как основы поведенческого и социального самоконтроля в процессе психической регуляции жиз-

недеятельности личности. Констатируется, что в жизнедеятельности личности определяющими являются ее внутренние волевые усилия. Определены значения волевой регуляции, как основы поведенческого и социального самоконтроля в эколого-ориентированной жизнедеятельности человека.

Установлено, что на выбор индивидуальной модели поведения, в том числе экологически ориентированной, влияет внутренняя позиция личности, ответственность, активность и осознанность деятельности, понимание человеком своего места в мире, своей глубокой взаимосвязи с окружающей средой.

Определена актуальность исследуемой проблемы и перспективы дальнейших исследований в данном направлении.

Ключевые слова: *личность, воля, самоконтроль, мотивация, волевая регуляция, жизнедеятельность, экологическое сознание.*

Kurpenko TM Analysis of the connection between self-control, volitional regulation and environmentally-oriented life activity

The article studied areas of research on the issue of strong-willed regulation of environmentally focused person activity. Separate characteristics of manifestations of will are described.

Values and functions of volitional regulation were designated. It is the basis of social and behavioral self-control in the process of mental regulation of the individual life.

In the life activity of the personality, its internal volitional efforts are the determining factors. The values of volitional regulation as the basis for behavioral and social self-control in the environmentally-oriented life activity of a person.

The choice of an individual model of behavior, including environmentally oriented, is influenced by the person's inner position, responsibility, activity and awareness of activity, a person's understanding of his place in the world, his deep relationship with the environment.

The urgency of the problem under investigation and the prospects for further research in this direction are determined.

Key words: *personality, will, self-control, motivation, volitional regulation, vital activity, ecological consciousness.*